

JOSEP PEDREIRA, PARE DE L'ÓSSA MENOR
Isidor Cònsul

Sabiem que feia temps que estava malalt i se n'acaba d'anar envoltat pel mateix silenci que va acompanyar-lo els darrers trenta anys. Lligava la discreció amb un gest resistent de pedra picada i vull pensar que, a més de passar la ratlla amb tranquil·la dignitat, ha tancat la porta amb l'elegància dels qui, enllà del bé i del mal, poden romandre al marge segurs que la pròpia trajectòria els justifica. En el cas de Josep Pedreira (1917-2003), barceloní de pares gallecs, combatent per la República, militant del Front Nacional de Catalunya, editor de poesia i activista cultural en els anys més difícils del franquisme, el passat és un arbre de saba poètica que el pas del temps ha convertit en un roure frondós, d'arrels profundes i soca poderosa, la col·lecció de poesia "Els llibres de l'Óssa Menor" que va començar a fruitar un dia de juny de 1949, quan *Les cançons d'Ariadna*, de Salvador Espriu, obrien una aventura editorial que ha acabat convertint-se en marca de prestigi de la poesia catalana de la segona meitat del segle XX.

Lector precoç de poesia, Josep Pedreira va treballar amb Josep Janés en l'elaboració de l'antologia *La poesia catalana. Els contemporanis* (1947), que, per raons d'estratègia política, va sortir signada per Fernando Gutiérrez. Aquesta feina editorial el va posar en contacte amb diferents poetes i va ser temptat per la idea de crear una col·lecció de poesia catalana. Segons Josep Faulí (*Interludi tràgic 1939-1975*), Pedreira hi treballà entre 1947 i 1949 esperant que Josep Janés es decidís a publicar-la. L'editor, però, no acabava de veure-ho clar, perquè el moment era difícil i perquè el projecte semblava condemnat a circular per vies diferents a les dels circuits comercials d'una editorial.

Josep Janés no va comptar que la tossuda tenacitat de Pedreira el duria a embrancar-s'hi tot sol i, reconvertit en editor il·legal, començaria a publicar llibres de poesia que se situaven al marge de la legalitat vigent. Tot i que les lleis del franquisme li ho impedièn, Josep Pedreira optà, com altres empreses de la clandestinitat, per fer la viu viu, tirar pel camí dels fets consumats i esperar de la certesa que qui dia passa any empeny. La situació jurídica d'Els llibres de l'Óssa Menor no es va legalitzar fins l'any 1954, quan en feia cinc que, amb una mitjana d'un llibre cada tres mesos, la col·lecció era present entre els circuits de la literatura catalana. Per acabar-ho d'embolicar, l'editor il·legal creà, el 1950, el premi de poesia Óssa Menor que, l'any següent, era un dels convocats en la primera Festa Literària de la Nit de Santa Llúcia. Amb el nom de la col·lecció i el premi de poesia, el nou editor homenatjava Joan Salvat-Papasseit i mantenia, alhora, el caliu d'un doble record personal: una antologia dels seus versos que l'havia acompanyat en els moments incerts de dolor i angoixa del darrer any de la Guerra

Civil, i la memòria d'amic, llavors a l'exili, el gravador Manuel Viusà, que l'havia introduït en la poesia de Salvat-Papasseit, aquest autor intens que, en morir molt jove l'any 1924, havia deixat sota del coixí el llibre de poemes *Óssa Menor*.

Mantenir una col·lecció literària que no podia distribuir-se pels circuits comercials era una empresa difícil. Tot i això, el tenaç entusiasme de Josep Pedreira va aconseguir envoltar-la d'un club de subscriptors que amb prou feines va passar mai del centenar, però que poc o molt l'ajudaven a pal·liar el fort de la despesa. A més dels subscriptors, hi havia aquelles llibreries que guardaven mig amagats els volums de l'*Óssa Menor* i els venien de sota mà amb mirada de complicitat. En aquesta empresa d'heroica tossuderia, fent feines de mecenes sense patrimoni, Josep Pedreira esmerçà bens i fortuna, resistí, malgrat tot, catorze anys, durant els quals va publicar cinquanta-dos volums de poesia. L'any 1963, però, la situació econòmica se li féu insostenible i Joan B. Cendrós assumí Els llibres de l'*Óssa Menor* dins d'Aymà, es féu càrrec de bona part dels deutes i continuà la col·lecció, a partir de 1966, sota la direcció de Joan Oliver.

Un cop d'ull a la prodigiosa etapa Pedreira fa veure l'encert d'una tria on ningú s'hi sentia exclòs per raons estètiques i on s'hi veu l'estratègia d'un guiatge eclèctic d'eficàcia col·lectiva. Es tractava, a grans trets, d'enllaçar amb la tradició poètica d'abans de la guerra, de la voluntat d'alternar els noms indiscutibles amb la veu dels joves i de buscar criteris de convivència entre les diferents opcions estètiques. L'*Óssa Menor* va endegar amb el nom de dos mestres, Salvador Espriu i Carles Riba, per continuar amb els que havien començat a publicar abans de 1936 i reprenien ara la producció (Pere Ribot, Joan Vinyoli, Rosa Leveroni, Jaume Agelet i Garriga, Joan Teixidor i Tomàs Garcés), al costat mateix de les incorporacions joves que, o bé s'estrenaven dins de l'*Óssa Menor* (Jordi Cots, Josep Romeu i Miquel Martí i Pol), o havien començat a publicar en els anys anteriors (Albert Manent, Joan Perucho, Blai Bonet, César Nogués i Jordi Sarsanedas).

Una eina al servei d'aquesta primera etapa d'*Óssa Menor* fou la política de premis que començà l'any 1950 amb una convocatòria que duia el mateix nom de la col·lecció i que el canvià, pel de Carles Riba, l'any 1959, arran de la mort del poeta de *Salvatge cor*. Mentre va dur el nom d'*Óssa Menor*, el premi fou atorgat, entre altres, a Joan Vinyoli, Blai Bonet, Miquel Martí i Pol, Jordi Sarsanedas, Pere Quart i Clementina Arderiu. I fent costat al premi major, l'*Óssa Menor* d'aquesta primera etapa també va publicar alguns poetes guanyadors del premi de poesia de Cantonigrós, com Marià Villangómez i Vicent Andrés Estellés, i els tres primers guardonats amb un de nova creació, el Salvat-Papasseit (Francesc Vallverdú, Miquel Bauçà i Lluís Alpera) que va convertir-se, durant la dècada dels seixanta, en punt d'encontre de la poesia del realisme social. El de Lluís Alpera, *EI*

magre menjar (1963), feia el número 52 de la col·lecció i és també el recull que tanca la primera etapa d'Óssa Menor.

La perspectiva dels anys engrandeix els encerts de l'editor Josep Pedreira que va saber moure's en una xarxa àmplia d'interessos culturals i va tenir la capacitat d'establir connexions de tota mena dins del catalanisme: coneixia els cercles dels qui publicaven revistes de sotamà, assistia a les sessions de Miramar i d'Amics de la Poesia, a activitats clandestines de política i cultura, freqüentava l'entorn de la llibreria de les Galeries Laietanes, el cercle literari de l'Institut Francès, les entitats excursionistes, l'escoltisme i l'entorn encara clandestí de l'Institut d'Estudis Catalans. Tenia relació amb grups de fora de Barcelona (també a les Illes i al País Valencià) i, per mitjà d'"Ariel", amb els estudiants universitaris que escrivien poesia. Només des d'aquesta situació, alhora síntesi i cruïlla de moltes sensibilitats catalanistes, Josep Pedreira va poder convocar clàssics i moderns, els poetes de nom i els autors que començaven. Per això, i vist amb la perspectiva que cal, els primers cinquanta-dos títols d'Óssa Menor, ja la feien la millor col·lecció de la poesia catalana contemporània.

En el context d'atonia cultural que ens toca de viure, en el difícil i precari equilibri cultural i lingüístic d'inicis del segle XXI, la lliçó de Josep Pedreira té més validesa que mai. Primer, perquè marca una actitud a seguir i, segon, perquè demostra, un cop més, que només ens en sortirem si som agosarats i bel·ligerants, si tenim les idees clares i, com deia Jordi Carbonell l'11 de setembre de fa un grapat d'anys, si evitem que un excés de prudència ens faci traïdors.

Isidor Cònsul
Editor i escriptor
